

Микола КОРДОН,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

СТОРИНКА ІСТОРІЇ

ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ ДО СВОБОДИ

100 років тому, 14 грудня 1918 року, в Україні до влади прийшла Директорія Української Народної Республіки – третя форма української державності. Перші дві – Центральна Рада і гетьманат Павла Скоропадського. Для боротьби зі Скоропадським Директорія використала полк українських січових стрільців, який дислокувався у Білій Церкві під командою полковника Євгена Коновальця. 14 грудня січові стрільці захопили Київ. Гетьман Скоропадський зрікся влади і втік до Німеччини, де й помер у квітні 1945 року.

Директорія – колегіальний, п'ятиособовий верховний орган УНР на чолі з Володимиром Винниченком. Ідея відновлення Центральної Ради була відхилена. На честь перемоги на Софіївському майдані у Києві 19 грудня відбулися військовий парад і урочистий молебень. Директорія почала здійснювати демократичні перетворення.

Замість Української держави, як називалась Україна при гетьмані Скоропадському, була відновлена назва УНР. Директорія відновила восьмигодинний робочий день, надала робітникам право організовувати профспілки і проводити страйки. 1 січня 1919 року було видано закон про автокефалію (самостійність) Української православної церкви. Прискорився процес переходу на навчання в школах українською мовою.

У зовнішній політиці діяльність Директорії була спрямована на об'єднання всіх етнічних українських земель в одній державі, тобто на соборність України.

До цього прагнула і Західноукраїнська Народна Республіка – українська держава, створена в листопаді 1918 року на території західно-українських земель. Офіційне проголошення злуки УНР і ЗУНР відбулося в Києві 22 січня 1919 року.

На жаль, соборна українська держава тоді проіснувала недовго. Для неї склалася несприятлива міжнародна ситуація. Україна не мала жодного союзника. Антанта підтримала не українську державу – Директорію УНР, а російський білий рух в особі генерала Денікіна, який виступав за єдину і неділиму Росію.

Воєнну агресію проти України розпочала більшовицька Росія. Опинившись наодинці з агресором, Директорія на початку лютого 1919 року залишила Київ. Потім центрами її осередку ставали Вінниця, Жмеринка, Проскурів (нині – Хмельницький).

Лідери Української революції почали залишати Україну. 6 лютого з Директорії вийшов Винниченко і виїхав до Відня. Відійшов від політичної діяльності борець за національну справу Михайло Грушевський. Боротьбу з більшовиками за Україну продовжив Симон Петлюра. Йому Винниченко передав повноваження голови Директорії.

Україна вдруге опинилась під владою більшовиків, а потім – і білогвардійців Денікіна. Наприкінці 1919-го – на початку 1920 року в Україні вже втретє відновилась радянська влада, більшовики встановили свій контроль на українських теренах. УНР, як держава, яка мала певну територію, перестала існувати. Петлюра 6 грудня 1919 року виїхав до Варшави.

Знекровлені частини армії УНР на початку грудня 1919 року знаходилися у районі Остропіль – Любар – Миропіль, оточені звідусіль білогвардійськими, більшовицькими та польськими військами. У спогадах учасників тих подій цей регіон отримав назву «трикутника смерті». Армія УНР вже не могла продовжувати війну регулярним фронтом і перейшла до партизанських методів боротьби.

6 грудня 1919 року армія УНР (до 10 тисяч старшин і вояків) вирушила у партизанський похід на захоплені білими й червоними українські землі. Цей похід згодом дістав назву Першого Зимового. Упродовж п'яти місяців українська армія пододала 2,5 тисячі кілометрів.

Невдачі визвольної боротьби були обумовлені не лише зовнішніми чинниками – небажанням держав-переможниць у Першій світовій війні бачити Україну самостійною, але й проблемами внутрішнього характеру. Тогочасне українське суспільство не витримало іспиту популізмом. Маса віддала перевагу у своїх симпатіях тим, хто більше обіцяв. Робітники й селяни підтримали більшовиків.

Директорія в умовах жорстокого військового протистояння не змогла розв'язати земельне питання. Вона скасувала закон Скоропадського про право приватної власності на землю і виступила за виділення кожному господарству по 5 – 6 десятин землі. Але Директорія не відповіла на головне питання: коли і як селяни зможуть одержати землю? Як наслідок, бідніші верстви селянства почали симпатизувати більшовикам.

Не змогла Директорія досягти в українському суспільстві національної злагоди, хоч для цього робила немало. Була відновлена національно-персональна автономія, проголошена свого часу Центральною Радою і скасована гетьманом Скоропадським. Кожній національній меншині гарантувалось право на влаштування свого життя відповідно до національних звичаїв та традицій. Але на практиці Директорія була неспроможна запобігти єврейським погромам, хоч її керівництво висловлювалося проти них. Воно різко відреагувало на єврейські погроми, вчинені українськими вояками в січні 1919 року в Житомирі та Бердичеві. Призвідники погромів були розстріляні. А одну з військових частин, що брала участь у такій злочинній акції, розформували.

Серед уроків історичної давнини в боротьбі за Україну – брак внутрішньої єдності, недостатня консолідація суспільства, роз'єднаність політичної еліти, її чвари, розбрат, недооцінка ролі збройних сил. Відома істина: правда і добро

також мають бути з кулаками. Українській владі цього не вистачало. А більшовики спиралися на армію і репресивні органи.

Разом з тим треба завжди пам'ятати, що борці за українську справу були першопрохідцями. Перед ними стояло неймовірно складне завдання. Вони прагнули вирішити його не у власних інтересах, а на благо українського народу. Це їм не вдалося. Але негативний досвід – це теж досвід, який дорого коштує. Без подій Української революції 1917 – 1921 років не було б проголошення незалежності України в 1991 році.